

Literatura proletarioaz (eta IV)

populismo ala literatura proletario?

Literatura proletarioaz ari izanik, mende honako literatura frantzesia ere nota pare batekin erakutsi nahi badut, hura zeharo isilpean pasatzerik ez dagoelako bakarrik da. Eta hartaz atentzioa emateko asmo soiluz. Hura nik baino sakonago ezagutzen dutenek azterketa laburren batzuek eskainiko balitzkete eskergarri izango litzaieke. Bai bait da gure artean literatura frantzes modernoa ongi ezagutzen duen zenbait.

"Artea arte egite aldera" mोगimendu edo "Artearen aldeko arte" (*L'art pour l'art*) epearen parentesia kenduz gero, literatura frantzesarentzat, teoriar hurbiltzat, aspaldiko lege da "engagement" ohi dirizana. Batez ere nobelari. Iadanik Balzacek nahi zuten, nobelak gizartearen kondaira eta kritika, gizarteko gaitzen azterketa ta beren iturburuen eztabaida eman zezala ("à la fois l'histoire et la critique de la société, l'analyse de ses maux et la discussion de ses principes", 1842, *Comédie humaine*-ren hitzaurrean). Balzac nobelaz frantzes modernoaen sorrailatatzat eduki ditekete. Ezaguniki Marxi zirrara haundia egiten zion eta —Balzac bera kontserbakor eta monarkiko izan arren— epairik gabe burgesiaren deskribatzaierik justuena bera dugu. Baina, batez ere, estetika literario marxistari, berez ideologia kontserbakorreko Autore honek ereduatzen balio izan dio, Lukàsek bereziki, errealismo sozialistaren teoria bilbatzerakoan.

Nobela "errealista" honek problemarik sozialaen ere gehienetan individualistak erabili izan ditu. Pertsona edo familiaren baten inguruan biltzen da gizartea, pertsonaok gero gizarte osoaren edo klasearen baten ordez egon arren. Nobelaok noraino diren sozial utzi ta, honen korrespondentzia, nobelagilea bera sozialki jurgatzea ere nobela modernoaekin batera samar sortu zela ikusten da. Idazleak gizartearen urtuta ikusten da. Idazleak ez diradi bere obraren Autore, bere gizartearen

tresna baizik. Erikeria honek arrakasta haundia eduki du gerora, idazleengan nabiz kritikan. Literatura-soziologia molde hau, gehienbat, Taineri zor zailoa uste dut (Milieu-teoriariekin) eta, Marxen zenbait eritziarekin duen hurbiltasunagatik edo, literatur-teoriko marxistek berenganatua dute gutiz; idazlea zein klaselatik eta giroetatik hortzearen inportantzia. Baina ikuskeria hau ere krisiak azpiratua dago honekero: Charles du Bosek hazitua jarria ta Gidek bortizki kondenatua batik bat (Érécitex eta Nouveaux Prétextes). Marxismoarekin hartuemanentan dauden estrukturalisten batzuek baliagarritasun berri erabiltzen ba dakite ikusgune hau. Baina gure denboraren propio den bezala, ikuspegi hau ere zalantza-balantzean ikusten da.

Ez Autorearen ideologik eta ez haren jatorriak erabaki lezake, bada, literatura proletarioa zeren arabera halakotzat juzgatu.

Azpiratu ta zapalduen aldeko burruka literarioa, halare, ta zentzu modernoan "engagée", XX mendearrekin jeneraltzen da agian Frantziar ere. 1900-ean Péguyk "Chahiers de la Quinzaine" sortu zuzenaz idazle haren eta haren ingurukoek (R. Roland haren artean) asmoak izugarri kritikatu ziren. Egiazko amorratio bat nabari zitzaion idazle gazte talde honi, literatura ta ekintza bateratzeko. Errepublikanista bero-bero izanik, berriketan ikusi ahal izan den ikasle, bai langileen elkartasuna sortzen biziki sailatu ziren. Alferrik samar, beharbada.

Surrealismoa ailegatuko da kasi "engagismo" bateraino. Baina azkenburu txit ezberdinak jotzeko: Breton trotskista, egingo da, Aragon stalinista, Aragon ta Eluardek (edo Malraux) bezalaxe esistentzialistek ere literatura konprometatua egingo dute. Ta azkeneko hauk dira, epairik gabe, gerra osteko eskual hazaldiak hurbilenezik ezagutu dituenak. Heurci zor zait, gehienbat, Euskal Herriar

ezik Europa guztian ere, idazleak bere burua kausa baten zerbitzari bezala ulertzea. Malraux nahiz Sartre agiri dira, ta berdin Camus, tradizio frantzesari jarraituz batera, Alemaniatik zetorren tradizio haundiaren gainean oinarrituta (Hegel-Marx-Nietzsche).

190-er geroko literatura frantzes osoa dago idazlearen eginkizunari buruzko gogaramenduz —teoriko nahiz praktikoz, hain zuzen— bete-betela. Literatura proletarioarekin idazle jatorriz ez proletarioek ere egin lezaketena ulertzekotan, gutxienez, oso mesedegarri izango litzaguke bolara ta joera ezberdinen azterketa bat, ari geran ikusgunearekin eginda.

Batez ere garai hontan jarri da idazleek proletarioaren erakundeekin batez ere Alderdi Komunistarekin, nola, egotearen hantzia. Eztabaida gogor bezain eritzi diferentekin, noski.

Merezi luke ia beti isilean pasatzen deneta gure arlorako bereziki begiragarri iruditzen zaidan talde biren alde atentzioa ematea agian: populismoaren eta nobelista proletarioen alde, alegia. Giza-seme txikien eta herriska probintzianoetako bizitzaierik gotogit atxikitako errealismoaren tradizioak, "egia apala" biltzen omen zuek, mende hontan ere jarraikilerik ugari aurkitu du; Irene Némirowski ala Ch. Braibant aipa, Mme. Simone ala Max Jacob, eta berdin Bourbonnais, errealismoaren klasikoez oroit behar. Baina ez dago esan beharrik errealismoan zenbait errealismo falta da goep, erromantik bihurtu orduko; bere emagidua onen, etc. estereotipoekin. 1930-garrenean bota zuten Léon Lemonnierrek lau haizetara Populismoaren manifestua. Herriko jende xehe ta simpleak, benetan simpleak, maniko introspektibo ta eskrupuloz betetako burges-toak haina interresgarri ba zirela ohartarazteko ez da talentu apertekorik behar, apika. Ta beharbada naturalistak, errealistak, populistak, ea, beren artean bereztea beranduago ta are zailago ere gerta dakiguke. Dena den, populistek moda bi hautsi nabi zuten ta hein batetan lortu ere; Zolaren jarraitzaierik naturalismo erromantikoz jositako herrikoitasun fatsoa batekoz, eta Ch. L. Philippek kongragaturiko sensibleria birrintzea. Populistek ezin zuten jasan errealismo baino erromantismoago zen literatura.

Populismoa "dokumentalki ikusi" nahi luke errealidadea: azkeneko ehuna urte honako literatura amets honen eta konpromiso asmoen artean mogitzen da. Ez du idazlearen parte hartze subjektorik nahi. A. Thérive proletargo hausketako bizitza oharrematen zuten

bezalaxe, erretrato zintzoarena beste interesik gabe deskribatzen saiatu zen. Antoine Comlet-Teissier ta Claire Sainte-Solinek zenbait emakume irudi ta patu. E. Dabiten hotel batetako edozein egunetako bizitza korrientearen nobelak populismoaren saria irabazi zuten.

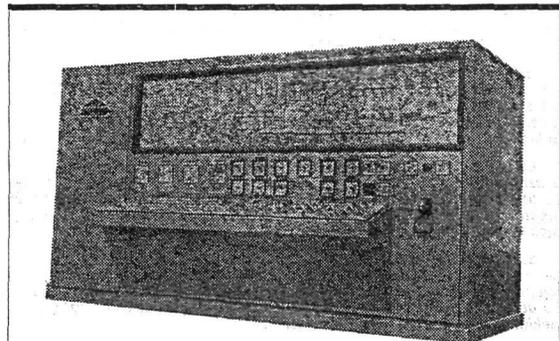
Bigarren taldea, nobelista proletarioena, ez zegoen hauegandik urrutit literato bezala, baina bai kontra asmoetan. Berak ere langile izaki, lan munduari edo langilearen ardurari begira idazten zuten. Guztien buruan H. Poulaille dadukagu. Ez zuen ezer jakin nahi herriar "ikusteko" ta analizatzeko interes hutsuz sartzen ziren intelektualekin. Populistak, batez ere, higuigarri zitzaizkion. Poulaille bera gerraren negarritasun eta dohakabeziar jardun zen bere obran. G. Davidek lanik gabekoan, galdubiltarian pasadizoak kontatu dizkigu, "beren burruka mingarri ta bakartia, ohiagatik, gabetan". Tristan Rémyk, zurginen bizimoduaz zehatz-mehatz azaltzen, nolana ere, nobelista proletario izan arren, populisten erara jokatzen zuten eta baita hauk beren artekotzat laster hartu ere. J. Palluk idillio tragiko ta komeria garratzeko orriak utzi ditu, agian nobelista proletario talde osoko nortasun literario haundienekoa bera agertuz.

Hoetaz gainera kritika ta satira sozialaren literatur historia osorik egitekotan, azkenik gabeko izen ilararekin segitu beharko litzake: Bonissounusse, Hermand, Pierre Hamz ("lanaren kontu-kontaria" — "noraino bizi geran besteen oinazeen kontura" Lillen inkesta bat eginez erakusten saiatua), Bloy, etc. eta nahi bada P. Nizan edo L. Guillou ta "tesi nobelista" gehiago ere. Aragon edo Sartre edozeinek ezagunagotik aharitu gabe. Azkeneko biok, Camusekin batera, hemen azkenean berriro alpatzea merezi dute. Literatura konprometatuaren inguruko arloetan bereziki atzeragari bait genituzke, printzipioak eztabaidatuz gainera egikaritzea ere entsetatu zutenaz.

Frantziar, nire aburuan, literaturia proletarioa franko dago, horrela mintzaterik badago. Proletarioen beren literatura askoz gutxiago, halare. Eta bigarren hau —literatura heinean— lehenengoaen maila apalago soil ala berezko zerbitz propio ote den dudak garbitzeko lain argitasunik agiri ez duela gainera.

Literatura proletarioaren arazoa Euskal Herriar bitu egin den unean Frantziar itzali egin dela dirudi. Hori zergatik den ere argitu beharko litzake, noski.

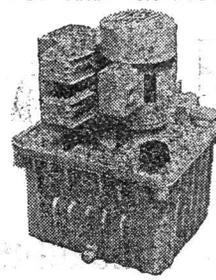
Jose Azurmendi

TXIMIST-INDAR SAILLA
Departamento ELECTRICIDAD

LANERAKO, BANAKETARAKO TA AGINTZEKO TRESNAGITZA

Aparatos de maniobra, distribución y control

OLIO-INDAR SAILLA
Departamento HIDRAULICO

GARBÉ-LAHMEYER
WUPPERTAL- ALEMANIA'ko
Etxearen banaketa ta teknika laguntza

Banaketa ta Teknika laguntza:
REX-ROTH GMBH Alemania
RUHRITAL Sp A Olio-Indarra. Italia
TUROLLA Sp A. Italia

Goimendi - Automatismo

AUTOMATISMO

Lantegi ta landolag:
Jolas-fokietak (Horrera)
SAN SEBASTIAN
Urrut. 353840 (7 ari) ta 351860
Telex. 36173 GOIME E
Erakusketak eta dendak:
Iparragirre, 15 - SAN SEBASTIAN
Urrut. 428082 ta 428625
Ordezkaritza:
Edujoe Sardan, 18. Urrut. 220335-36
VITORIA

EUSKALTZAINDIAREN BATZARRA

Joan den urtarrileko 31n Euskaltzaindiak bi batzar egin zituen Donostian, Gipuzkoako Diputazioaren jauregian; bata goizean euskaltzain osoekin bakarrik, eta bestea arratsaldean euskaltzain oso eta laguntzaileekin.

Euskaltzainburuak bere anaia eta euskaltzainburu-ordeak bere ama galdu berri dutela jakinarazi zuen idazkariak, eta biel dolumina agertu zitzaion.

Euskaltzaindiko liburutegirako hartu dir-en liburuen berri eman zen. Liburu hoi en email honako elkargo hauek dira: Donostiako Aurezki Kutxa, Jakin sorta, Auspua liburutegia, eta Etor. San Martin eta Basauri jaunek "Hegaltze" liburua eskeini zuten (gaurko prosisten puntuko hautatnak). Eta Aingeru Irigarai jaunak "Noticias y viejos textos de la Lingua Navarrorum".

Euskaltzainburu jaunak goizeko bilkura bereziaren berri eman zuen, Arautegi gaurkotuaren azterketa eta onartzeri buru eman zitzaioela esanez; baita ere kontaktu zintuen Arautegi horti egitekoan izan diren gora-behera etab atzera-aurrerak, hartako batzordea jarri zenez gero-ztik. Arautegi berri hau hurrengo bilkura batean tink ezarria eta finkatua izango da.

Leizarraga beskoizt-arraren obrak argitaratzeari buruz hitz egin zen gero.

Karlos Santamaria jauna zortzi urte arterainoko eskola hiztegia onartzean seguitu beharko litzaken prozeduraz mintzatu zen ondoren. Hiztegi hau Donostiako Ordezkaritzak prestatu du, jaun askori konsulta eginik eta lan guztia Mitxelena jaunaren gidaritzapean jarrit. Eztabaida bat sortu zen hemen, eta hauxe zen eztabaidaren gaita: batzorde baten lana Euskaltzaindiak berea bezala har dezan zer-nolako bidea segitu behar da? Eztabaidan idicia argiak azaldu ziren eta gai hontaz hurrengo batzarrera txosten bat ekartzera erabaki zen.

Xabier Gereño jaunaren eskariz, filatelia hiztegia (hartako batzordeak prestatua) oraingoz erabili ditekela erabaki zen.

Aditz batunaren batzordeak prestatu dituen bi zatien kopia euskaltzainei zabaldi zitzaizkion eta hila beteko epea uzten da oharrak eta zuzenketak bialtzeko.

(EUSKALTZAINDIKO PRENSA BULEGOAREN AGIRIA)